

h. Cultura ceramicii liniare cu note muzicale

Arealul culturii ceramicii liniare cu note muzicale (termen german *Notenkopf*) pe teritoriul României este periferic comparativ cu restul Europei. Se consideră că această cultură a pătruns mai întâi în Moldova dinspre Polonia [și Ucraina subcarpatică (unde s-a presupus chiar că ar exista un alt centru de formare al ei), mergând în est spre Nistru [și Bugul de Sud (Nestor 1951; Ursulescu 1991, 193; Marinescu-Bîlcu 1993, 193). Din Moldova această cultură s-a îndreptat spre Transilvania [și Muntenia (Ursulescu 1991, 193; Marinescu-Bîlcu 1993, 193). În recente descoperiri din Transilvania, în parte nepublicate de la Gligorești materialele liniare apar asociate cu cultura Bükk, fiind dintre cele mai târzii. Grupele de comunități liniar ceramice apar în variante vestice a acestei culturi, iar din punct de vedere cronologic se încadrează ultimelor etape de evoluție ale acesteia, în care apare o ceramică cu decor de linii înguste, incizate, întretăiate de mici alveole ("note muzicale") (Comăna 1963; Lazarovici Gh. 1983/1984; Kalicz, Makkay 1977).

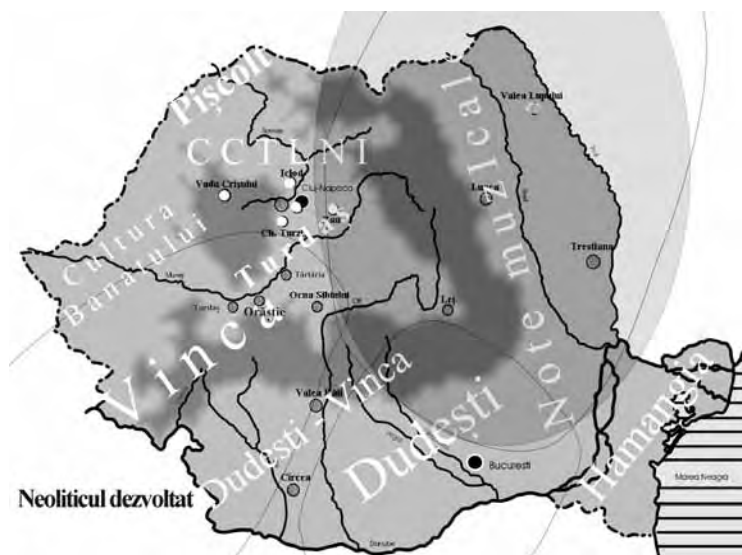

Fig. IIIh.1. Aria de răspândire

Există mai multe opinii cu privire la evoluția culturii ceramicii liniare în România [și respectiv Moldova (Marinescu-Bîlcu 1971, 34-35; 1993, 193; Comăna 1972a, 177-178; Ursulescu 1991, 205-206). Din punct de vedere cronologic este de presupus o coexistență pe anumite intervale de timp cu ultima etapă a culturii Starčevo-Criș, care o premerge [și respectiv Precucuteni, care îi urmează (Mantu 2000, 77). Există

două date radiocarbon pentru apariția de la Târpești, Bln-2285, 6245±100 B.P. [și Bln-800, 6170±100 B.P., pe baza cărora se poate presupune că această cultură a evoluat în Moldova în intervalul 5300-5100 B.C. Această ipoteză este în acord [și cu estimarea evoluției fazelor II/III pentru Austria, între circa 5220-4810 CAL B.C. (Lenneis, Stadler 1995, fig. 7-8), faza cu note muzicale presupunându-se că a evoluat între 5280-4750 CAL B.C. (Lenneis et alii 1995, 27). Reamintim că pentru Ungaria, datele pentru perioada târzie se încadrează între 5300/5200-5000 CAL B. C. (Baldia 2005).

Problemele legate de cultura ceramicii liniare au făcut obiectul câtorva studii, dar până acum nu există o lucrare de sinteză care să prezinte toate aspectele [și problemele cele mai importante, legate de cercetarea acestei culturi pentru România (Ursulescu 1991). Pentru Basarabia, relativ recent O. Larina a publicat un studiu amplu referitor la cultura ceramicii liniare (Larina 1999).

Atmospheric data from Stuiver et al. (1998), OxCal v3.5 Bronk Ramsey (2000), cub.r4.sdt12.prb.usp[chron]

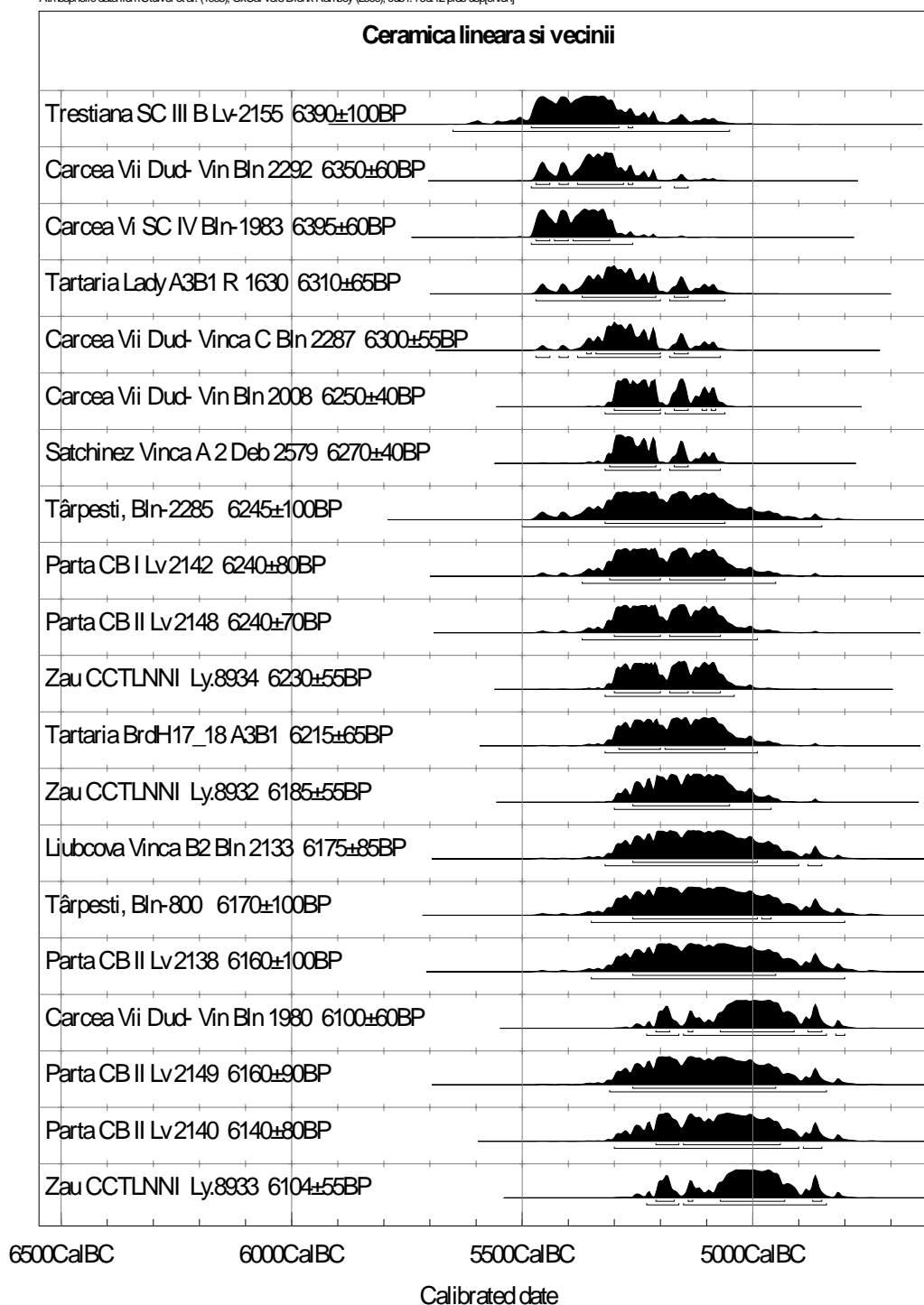

Fig. IIIh.2a. Datele C14 de la Târpești în contexte culturale contemporane

Cercetările arheologice sistematice asupra obiectivelor acestei culturi au în continuare mai mult un caracter sporadic, fapt pentru care multe probleme nu [i-au găsit încă explicația cea mai adecvată].

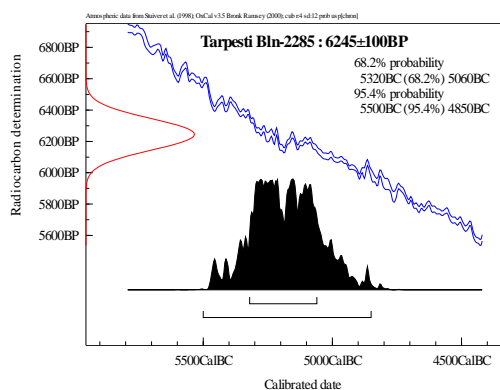
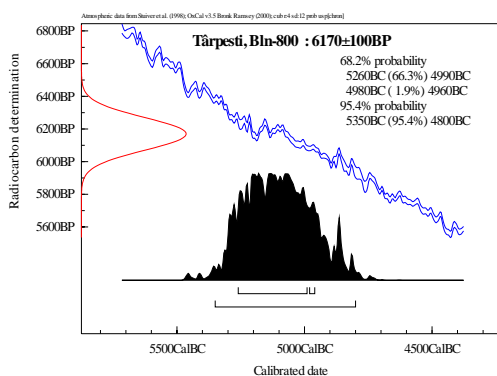

Fig. IIIh.2b. Datele C14 de la Târpești

A[ezurile

A[ezurile liniar ceramice sunt situate atât pe văi adânci, cât și pe terasele (mai ales joase) ale unor afluenți ai marilor râuri, în special cu soluri de pământuri, care ofereau condiții prielnice practicării agriculturii. Concentrarea unor grupuri de a[ezuri ar putea fi legată mai ales de calitățile agricole oferite de pământul din zona respectivă. Au fost preferate amplasamentele orientate mai ales spre sud și mai rar altele cu o orientare deosebită, care ofereau totodată ca și în cazul a[ezurilor Star.evo-Criș și o adaptare naturală (Ursulescu 1991, 207; Larina 1994a, 52). Unele din stațiunile din Transilvania sunt amplasate în zone de exploatare a sării (Gligorești cu zona de la Uioara), iar altele sunt legate de vânătoarea turmelor de cerbi, ca de exemplu la Cipău (*Cervus elaphus*:

Vlassa 1976, 11; Bindea 2005, cap. 4), specie ce apare și la Zău (cea mai numeroasă din speciile sălbatice) unde sunt și depuneri rituale (vezi mai sus CCTLNZIS).

Analizele palinologice plasează evoluția acestor a[ezuri în timpul unui climat ceva mai rece, într-o secvență din faza de vegetație a molidului, stejarului și alunului, cu evoluție în cea mai mare parte a Borealului și Atlanticului și demonstrează sporirea speciilor de *Cerealia* (Marinescu-Bîlcu et alii 1985, 645). Analizele de polen efectuate pentru a[ezarea Florești I, au arătat o scădere bruscă a polenului de copaci în timpul acestei culturi în jurul a[ezării, datorată extinderii câmpurilor agricole, prin tăiere și ardere (Larina 1999, 91), deși densitatea de locuire nu este prea mare.

Între Carpați și Prut se cunosc 47 a[ezuri de acest tip, între Prut și Nistru sunt menționate alte 69 (Ursulescu 1984-1985, 98; Larina 1994a, 52; 1999, 29), iar în Volinia, Ucraina, alte 59 a[ezuri (Larina 1999, 29) ceea ce este puțin în comparație cu alte culturi (Cucuteni).

În Basarabia, cele mai multe a[ezuri liniar ceramice au fost descoperite în zona centrală a acesteia, între Prut și Nistru; izolat a[ezuri mai apar pe cursul superior al Nistrului, Prutul și pe Răut. Din punct de vedere al vegetației aceste grupe sunt amplasate în zona de silvostepă. O altă grupă sudică, apare pe râul Botna (în zona de stepă), iar cele mai sudice, sporadice au fost identificate dincolo de Nistru și Bug (Larina 1999, 29).

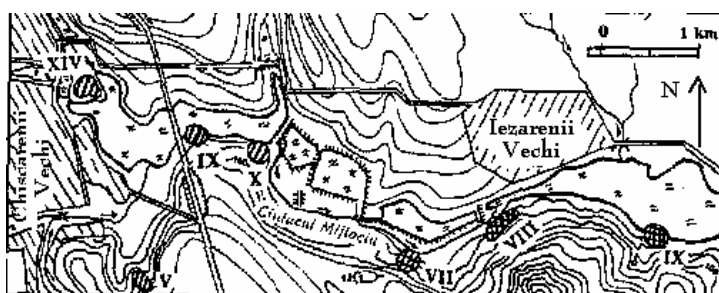

Fig. IIIh.3a. Așezările Chișcărenii V, IX, X, XIV [și Iezărenii Vechi VII-IX, amplasate pe cursul râului Ciulucul Mijlociu, după Larina

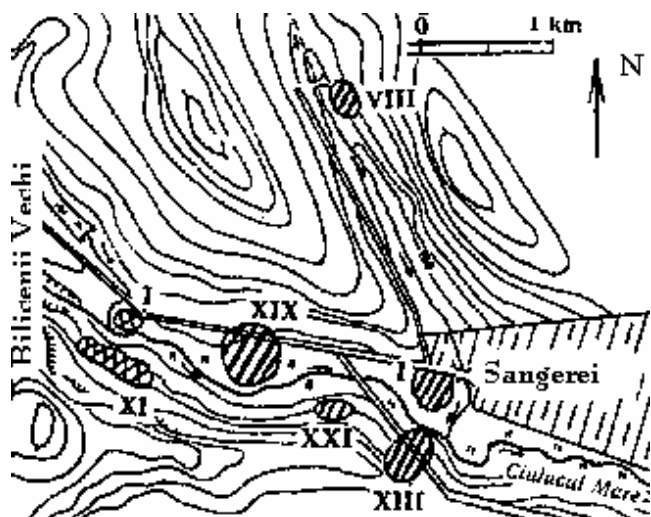

Fig. IIIh.3b. Așezările Sângerei I, VII, XIII, XXI [și Biliceni Vechi I, XI amplasate pe cursul râului Ciulucul Mare, după Larina

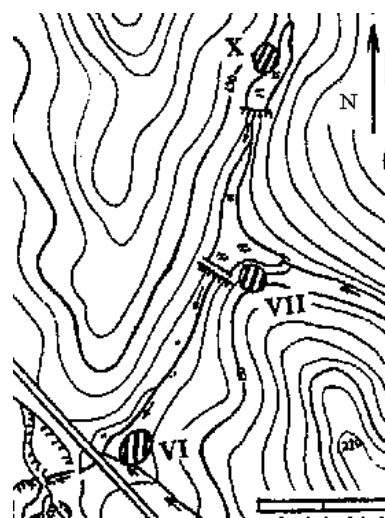

Fig. IIIh.3c. Așezările Gura Camencii VI, VII, X, după Larina

Din punct de vedere al repartiției geografice, așezările sunt astfel amplasate: stepa Bălților, 6; podișul nistrin, 7; platoul Ciuluc-Solone, 23; podișul Codrilor, 15; depresiunea Prutului mijlociu, 3 (Larina 1999, 29). Cele mai multe așezări au fost amplasate pe promontorii, înconjurate pe trei laturi de apă (la confluența a două ape), sau pe terasele unor râuri mici [și mijlocii, afluenți ai Nistrului (Larina 1999, 29). Ca altitudine, cele mai multe sunt situate la 40-100 m (cu 2-5 m mai sus de cursul apei) puține fiind la 80-100 m (6-20 m mai sus de cursul apelor: Larina 1999, 29).

Unele așezări, situate pe Ciulucul Mare (Fig. IIIh.3b), Ciulucul Mijlociu (Fig. IIIh.3a) sau pe Râutul par să fie grupate în „cuiburi”, situație întâlnită [și în alte părți ale Europei, pe Elba [și în Volinia, Ucraina. Astfel, pe Ciulucul Mijlociu, pe o întindere de 14 km, la o distanță de 0,2-1,5 km una de alta au fost identificate opt așezări (Fig. IIIh.3a; Larina 1999, 29). O situație asemănătoare s-a constatat [și lângă Florești, unde pe 18 km au fost identificate șapte așezări (Larina 1999, 29-30).

Numărul mare de așezări într-o anumită zonă poate fi pus în legătură nu numai cu existența solului de bună calitate pentru agricultură [și creșterea vitelor, ci [și a unor importante surse de materie primă, necesare confecționării uneltelor. Astfel s-ar explica prezența mare a așezărilor în zona râului Râutul (Larina 1999, 80), în apropierea căruia chiar [și astăzi apar la suprafață noduli mari de silicolit (expediții G. Trnka, C.-M. [și Gh. Lazarovici 2005). La Florești [și la }âra Il s-au descoperit numeroase deșeuri, care demonstrează că prelucrarea uneltelor se făcea pe loc.

Durata și tipurile așezărilor

Există ideea că în general așezările culturii ceramicii liniare ilustrează o durată de locuire mai scurtă, comparativ cu cea anterioară, Star.ovo-Criș. Spre deosebire de restul Europei centrale, în zona prezentată așezările sunt într-adevăr de dimensiuni mai mici, fiind cuprinse între 1500 m² și 45.000 m² (Florențiu I, 1-1.500/ 2000 m²: Larina 1994, 43; 1999, 29; Mihoveni 4.000 m²: Ursulescu 1984-1985, 98; Traian – Dealul Fântânilor, 15.000 m²: H. Dumitrescu, VI. Dumitrescu 1959, pl. I; Ursulescu 1984-1985, 98; Târpești, 4500 m²: Marinescu-Bîlcu 1981, fig. 3; Găvănești Vechi, 17.500 m²: Nestor et alii 1951, 52, p. I; Ursulescu 1984-1985, 98; Perieni, circa 20.000 m²: Petrescu-Dîmbovița 1957, 66; Iezărenii Vechi, 40.000 m² și Dânceni I, 45.000 m²: Larina 1999, 31). Stratul de cultură este în general subțire și până acum nu au fost întâlnite cazuri de suprapunere a nivelurilor de locuire liniar ceramică.

Pentru Basarabia, O. Larina crede că nu toate așezările acestei culturi au fost locuite simultan (Larina 1999, 31).

Organizarea așezărilor

Pentru Moldova dintre Carpați și Prut, așezările cercetate nu sunt foarte bogate și au oferit în general puține informații privind organizarea lor internă. Precaritatea informațiilor credem că trebuie legată direct și de amploarea cercetărilor și de maniera de săpătură, cu secțiuni mici, care nu oferă o imagine de ansamblu asupra complexelor descoperite. În spațiul amintit, cercetări mai extinse s-au făcut la Târpești, unde s-au identificat două complexe Fig. IIIh.8. (opt dintre ele gropi ovale cu diametrul de 1,50-3 m sau rotunde, cu diametrul de 1-2,50 m; al nouălea complex este considerat bordei: Marinescu-Bîlcu 1981, 8, fig. 3, 15). Lucrurile par a fi diferite în spațiul dintre Prut și Nistru. Aici sunt menționate așezări cu un număr relativ mare de „locuințe”, cu anexe, dispuse „planimetric”. Opinia noastră este că gropile pe care O. Larina le consideră „locuințe” sau „bordeie” sunt de fapt gropile de lut ce mărginesc de cele mai multe ori marile locuințe din care se scotea lutul necesar pentru pereți sau alte nevoi gospodărești.

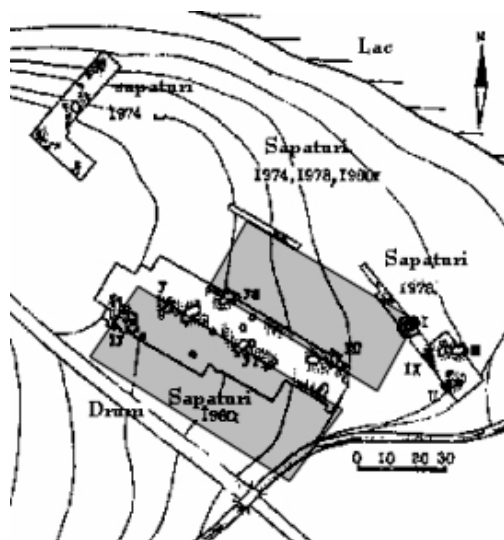

Fig. IIIh.4a. Dânceni I, complexe, după Larina; noastră propunere

Durlești I, 1986-1988

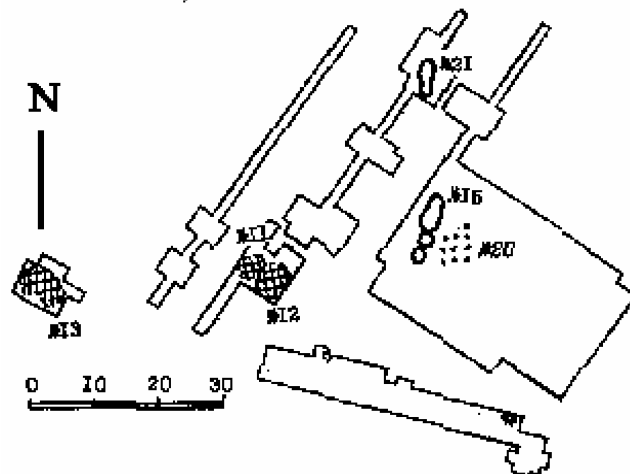

Fig. IIIh.4b. Durlești I, 1986-1988, după Larina

La Dânceni I de exemplu, gropile („locuințele”) erau dispuse în linie, ele mărginind adevăratele locuințe (Fig. IIIh.4a). În acest caz, locuințele ar depăși ca dimensiuni unele din Austria, dar s-ar încadra în dimensiunile altora din Germania (Stäuble 2005, 181-183, Cladders, Stäuble 2003).

Dacă le considerăm gropi de lut pe marginea locuințelor, atunci am putea avea niște locuințe mari de cca. 20 m. De regulă în Austria o asemenea locuință are cca. 20 m (Lenneis et alii 2001, fig. 10 [i urm.; fig. 72 [i urm.; Stäuble 2005, 210-213). Noi am „trasat” în Fig. IIIh.4a, 5b un posibil scenariu de orientare a complexelor de la Dânceni I, dar el poate fi și altfel, săpătură fiind orientată după o presupusă linie. Urmărind axa lungă a gropilor, atunci orientarea ar fi altfel (Fig. IIIh.4b). Considerăm că în acest caz autoarea săpăturilor ar trebui să reanalizeze complexele, pe baza datelor existente în toată Europa.

La Florești „complexele” ar fi pe rânduri drepte (Fig. IIIh.6a-b), pe direcția NE sau SV, la circa 6-8 m una de alta după O. Larina (Larina 1994, 43; 1993, 43), iar la Jarskoe „locuințele” ar fi grupate pe iruri (Passek, Černý 1963, 31).

În interiorul săpăturilor au fost identificate pe lângă construcții de locuit, vetre în aer liber și unele gropi. Vetrele considerate a fi în aer liber pot fi în interiorul marilor locuințe, poate și în exterior, ca în cultura Vin. a. la Aradac unde apar asemenea situații (vezi mai sus). După noi o locuință avea între 25 – 35 m lungime și 10-15 m lățime. Analizând complexele descoperite în Basarabia, O. Larina consideră că, „construcțiile” de locuit, împreună cu cele adiacente (cu rol gospodăresc) ocupau circa 60-100 m², iar curtea fiecărei familii (cu tot cu grădina) alți 300-400 m², în total circa 400-500 m² (Larina 1999, 44). Datele acestea trebuie privite cu rezerve deoarece locuințele sunt mai mari, iar gropile de lut au fost considerate „locuințe”. De altfel opinia aceasta a exprimat-o recent pentru descoperirile de la Florești și Eva Lenneis (Fig. IIIh.6b).

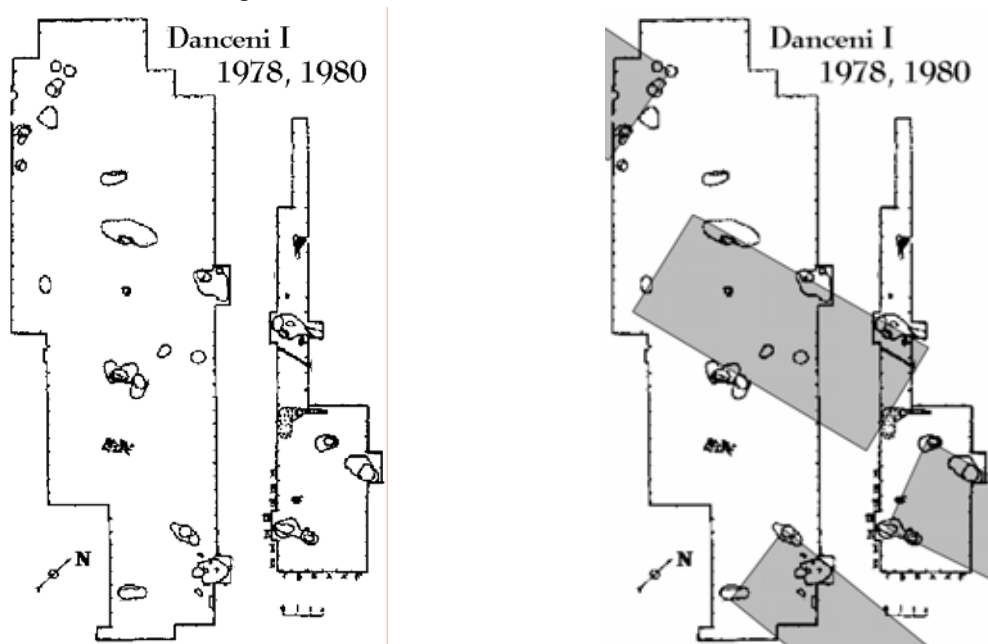

Fig. IIIh.5a. Dânceni I, ▲ săpăturile din anii 1978, 1980, după Larina; b) propunerea noastră ▲

Un alt mod de a privi complexele l-am redat mai sus. Dacă ar fi să privim descoperirile de la Neckenmarkt am vedea că gropile semnalate de O. Larina sunt identice ca formă,

lungime, orientare sau profil (Lenneis et alii 2001, 74, 76, 80, 82, 85 [a.]). Uneori [i la Neckenmarkt sunt cuptoare în asemenea gropi (*Ibidem*, fig. 89-92).

Locuin]ele

Discu]iile privind „locuin]ele adâncite” sunt f\r\ sens. Ceea ce Silvia Marinescu-Bilcu interpreteaz\ a fi o locuin]\ adâncit\, „pit-dwelling” (Fig. IIIh.7) nu are sens, deoarece nic]ieri în cultura Star.ewo – Cri[, în Vin.a. sau în cultura Banatului nu au fost descoperite asemenea „bordeie” cu margini înro]ite sau arse. Complexul men]ionat ar putea marca marginile unor gropi de stâlpi ar]i. Este adev\rat c\ apar cuptoare în gropi în sta]iunea de la Neckenmarkt, dar doar câte unul, acestea fiind în afara locuin]elor (Lenneis et alii 2001, 74, 76, 80, 82, 85 [a.]).

Ideea c\ în cultura ceramicii cu note muzicale din Moldova ar predomina locuin]ele semibordei, adoptate probabil de la comunit]ile anterioare, Star.ewo-Cri[este fals\, deoarece gropile de lut au fost interpretare drept „complexe” de locuit, arheologii au fost p\c\li]i de prezen]a vetrelor sau cuptoarelor (Larina 1994, 56; Ursulescu 2001, 146), în condi]iile în care cercet\rile au fost de mic\ amploare.

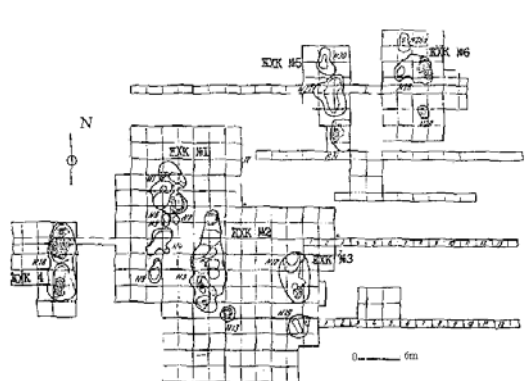

Fig. IIIh.6a: Flore]ti I, dup\ Passek [i Larina

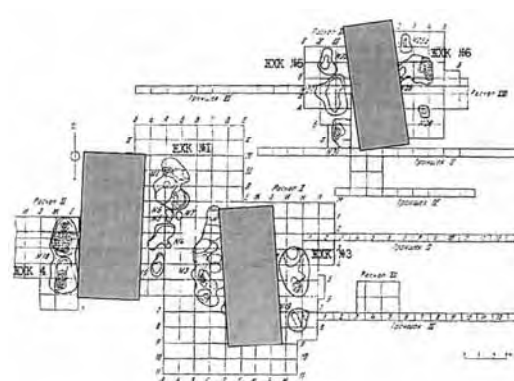

Fig. IIIh.6b. Flore]ti I, dup\ Lenneis 2005

Gropi de lut # „Locuin]ele adâncite” (dup\ O. Larina)

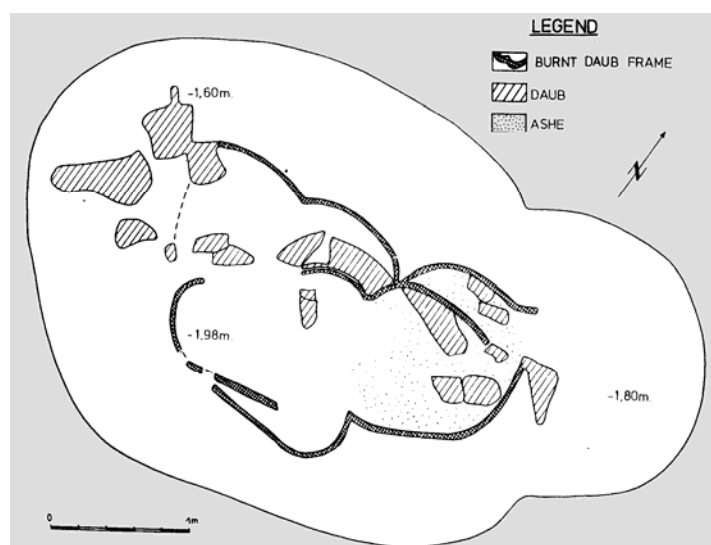

Fig. IIIh.7. Târpe]ti, locuin]\ adâncit\, dup\ Marinescu-Bilcu

Zisele „semibordeie” [i „bordeie”, de fapt gropi, au mai ales form\ oval\, oval alungit\, neregulat\ [i mai rar rectangular\. Acest gen de gropi se pot observa [i la alte locuin]e din grupele Notenkopf din Austria la Neckenmarkt, Fig. IIIh. 9, sau `n alte a[ez\ri liniare (Stäuble 2005, taf. 61-62,74, 91).

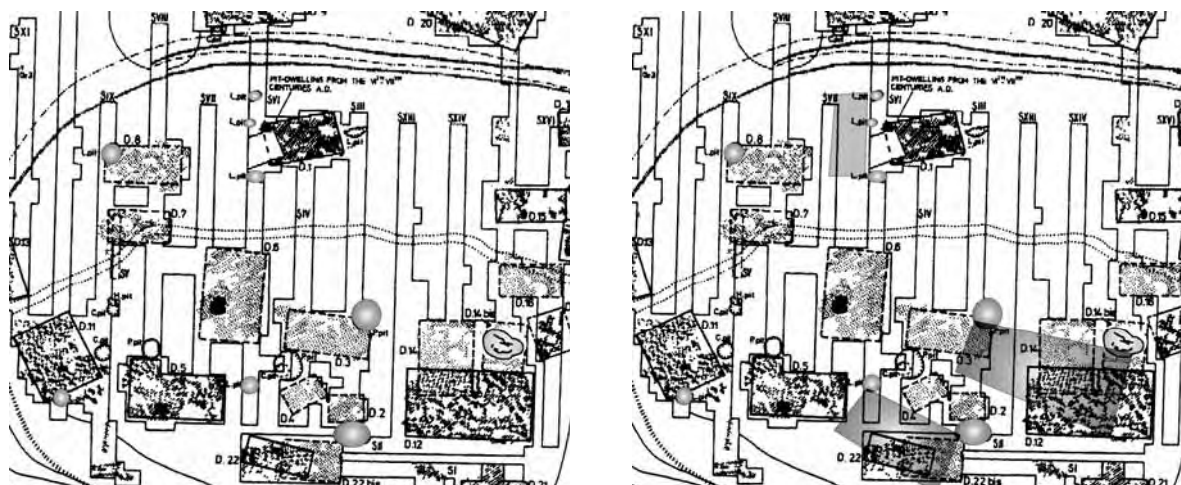

Fig. IIIh.8. Târpe[ti, dispunerea complexelor liniare (cu gri), dup\ Marinescu-Bîlcu; posibile locuin]e, reconstituirea noastr\

Din desenul din Fig.IIIh.7 nu rezult\ c\ este sigur vatr\. A[a cum am men]ionat, marginile arse pot proveni de la stâlpi ar[i în picioare, dar asemenea vetre sunt [i în gropi în Austria. Chirpiciful [i cenu[a este firesc s\ apar\ în gropile care r\mân pe marginea marilor locuin]e, ele fiind folosite ca gropi menajere, dup\ dezafectarea locui]elor mari [i refolosirea stâlpilor buni.

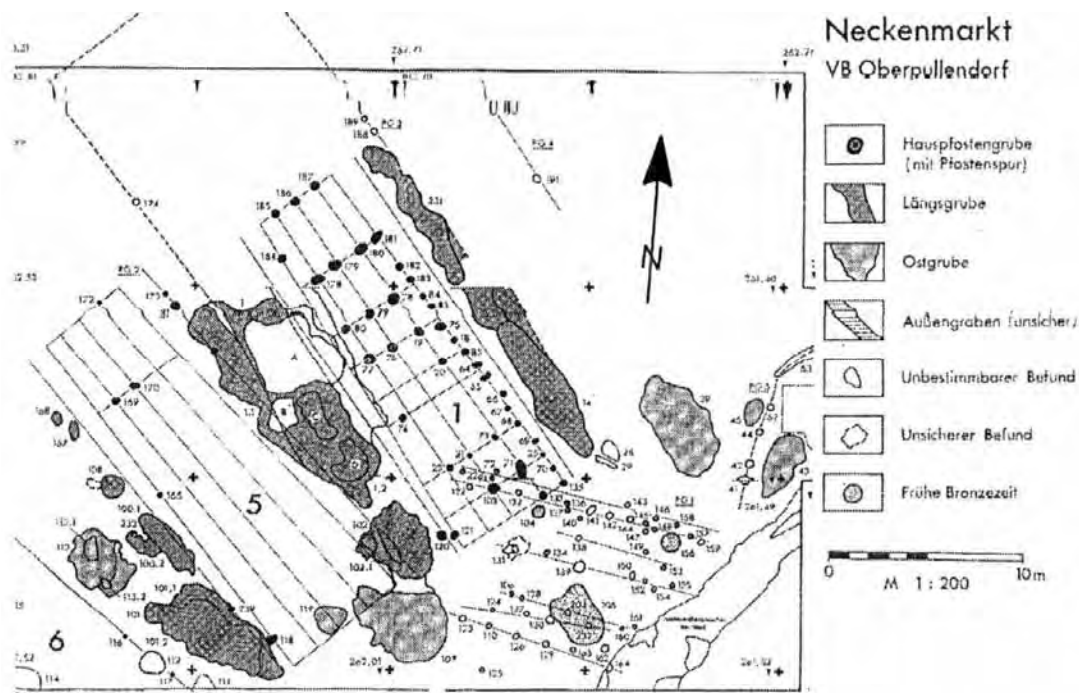

Fig. IIIh.9. Neckenmarkt (1984-85), L1 [i L5, dup\ E. Lenneis

Trebuie să ne imaginăm că aceste locuințe mari au și streașini pe măsură; unele din ele pot adăposti, în vreme de vară, cuptoare sau vetre sezoniere.

La Târpești (Marinescu-Bîlcu 1981, 8 fig. 15) se menționează că groapa „bordeiiului” avea circa 5 x 3 m, în zona de mijloc s-au descoperit resturi dintr-o vatră, iar pe laturile de E și V resturi de chirpici și cenușă, Fig. IIIh.7.

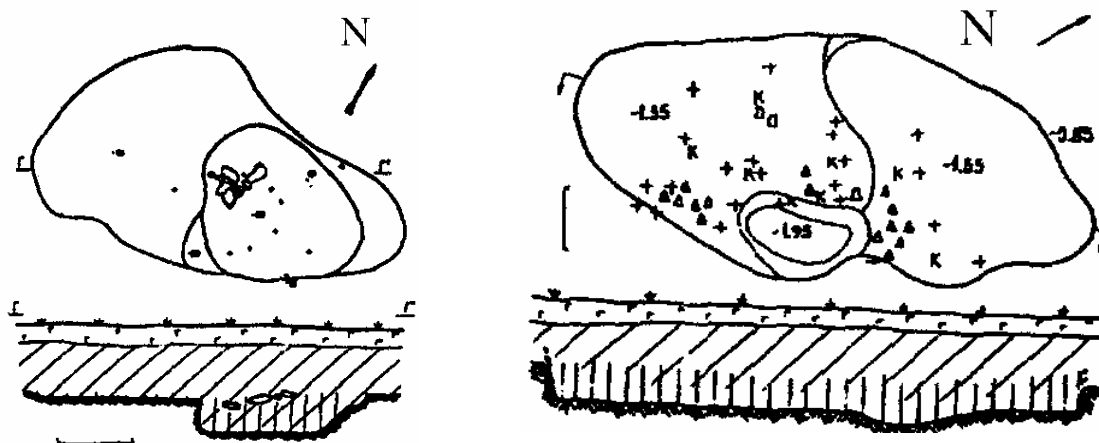

Fig. IIIh.10. Dânceni I, gropi (bordeie după Larina)

Gropi unite printr-un contur comun. La Florești, pe Răut, Fig. IIIh. 6a, 11b, 13a, în unele cazuri s-a observat că mai multe gropi comunică, formând un fel de alveolare lungă, care a fost asemănată cu tipul clasic central european (Černyš 1965, 264; Larina 1994, 56). O situație similară s-a constatat și la Dânceni I (Fig. III.4a, 5a, 10a, 11a), ca și la Durlești I (Fig. IIIh.4b, 12a). Suprafașa unora din aceste gropi este de 45 m² (L3 la Florești), 40 m² (L77 la Dânceni), iar altele sunt mai mici de 15-16 m² (Larina 1999, 36, fig. 24-25). Gropile cele mai adânci erau situate în partea de sud est a acestor construcții; unele din ele aveau în interior cenușă, oase arse, indicând locul folosit pentru foc.

Șiruri de gropi. O. Larina amintește șiruri de gropi care nu comunică între ele. În acest caz ar trebui regândită forma și funcționalitatea lor. Să ne imaginăm că ar fi un șir de stâlpi de mari dimensiuni de la un perete de locuință lung de 20 m și lat de 6-7 m, care au fost scoși prin clătinare. În acest caz groapa ia forma celor din imaginea de mai jos.

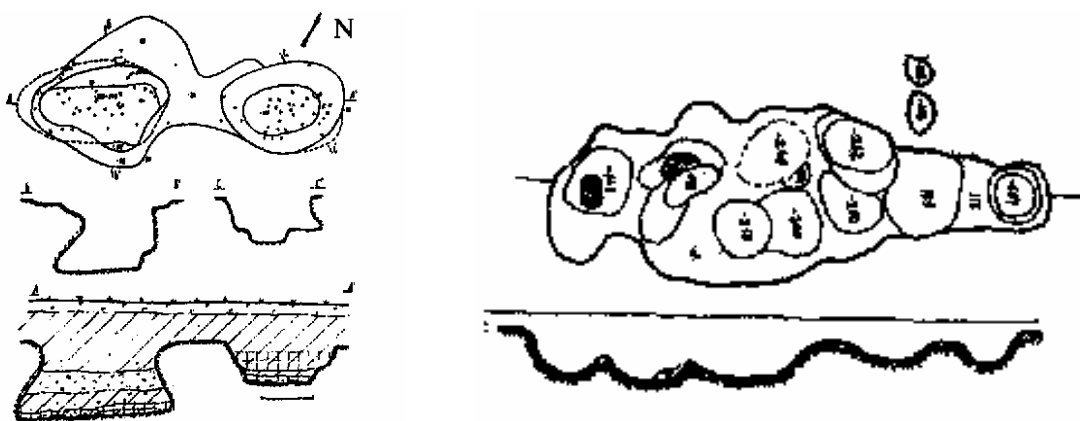

Fig. IIIh.11. Șiruri de gropi: a) Dânceni I; b) Florești I, după Larina

În așezările Durluți I (Fig. IIIh.12a), Florești I (Fig. IIIh.13a) și Dânceni I (Fig. IIIh.4a) au fost identificate pe aceeași linie mai multe gropi, care au fost considerate „complex de locuire”, chiar dacă ele nu sunt unite într-un contur comun. Ele pot fi, tot așă de bine, gropi de stâlpi dubli sau gropi de lut, nu neapărat complexe.

Pentru unele descoperiri de acest fel de la Dânceni I, O. Larina consideră că ele ar fi putut avea chiar un acoperiș comun (Larina 1999, 41-42). Desigur ar putea fi streșina mai largă a unei locuințe, gropile ar putea proveni de la stâlpi de sprijin pentru grinzi putrezite sau multe altele.

Să analizăm critic câteva din zisele complexe:

- **Bordeiul de tip 1**, de la Durluți I (Fig. IIIh.12a), reprezintă o formă neobișnuită de bordei în alte culturi, partea îngustă ar putea fi acceptată ca gărlci, dar atribuirea ca bordei este nesigură;

- **Bordei cu cuptor**, Dânceni I (Fig. IIIh.12b) după formă ar putea fi bordei, cuptorul a fost săpat în marginea bordeiului, pare tipul cuptorit, este în partea opusă intrării, groapa ce coboară la -227 cm ar putea ține de structura acoperișului, dar asemenea gropi cu cuptor apar și la Neckenmarkt (Lenneis et alii 2001, fig. 92, 94);

- **Bordeiele de tip 2**, după O. Larina, de la Florești I și Durluți I, Fig. IIIh.13a-b, reprezintă gropi similare celor de la Neckenmarkt (Lenneis et alii 2001, fig. 81, 85; Lenneis 2005), așa cum se observă și în Fig. IIIh.9; gropi similare apar și în alte așezări (Stäuble 2005, taf. 38, 49-50).

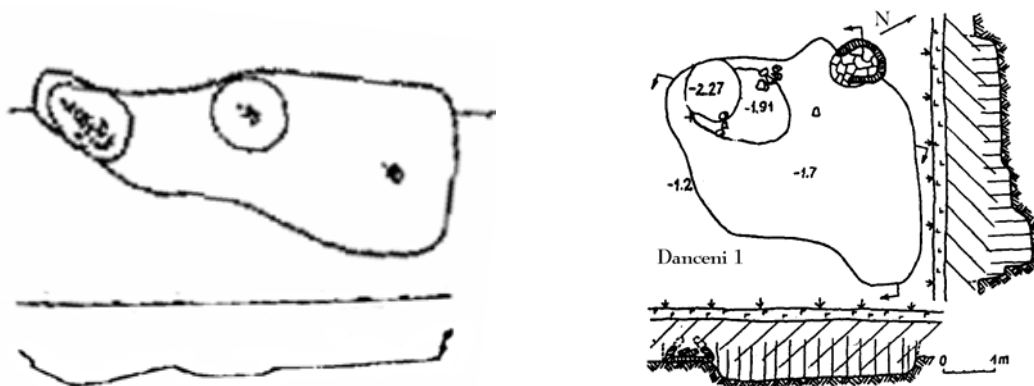

Fig. IIIh.12. Bordeie după Larina: a) Durluți I, bordei tip 1; b) Dânceni I, bordei cu cuptor

- Bordeiul cu vatră de la Dânceni I după O. Larina (1999, 36, fig. 28), aici Fig. IIIh.14, pare groapa centrală a unui bordei cu vatră, în marginile vetrei fiind două adâncituri; forma este neobișnuită, depinde de spațiul în care se afla în context mai larg; dacă intuim bine, era în interiorul construcției mari;

- Complexul IV de la Dânceni I constă dintr-o locuință adâncită, de 6,5 m², cu o vatră cuptor și alte șase gropi. În apropiere de gropi, s-a descoperit o rășniță (57 x 30 x 12 cm). O. Larina presupune că acest complex era utilizat pentru uscarea, depozitarea și rășnirea cerealelor (Larina 1999, 42).

- Complexul V tot de la Dânceni I, constă din L77 (40 m²) și o construcție adiacentă, situată la 5-6 m nord vest, N75. În interiorul acesteia s-a descoperit o rășniță cu frecător și un vas înalt de 22 cm, cu diametrul de 20 cm, cu un volum de 20 l, ce se presupune că era folosit pentru păsarea cerealelor (Larina 1999, 42).

Înainte de a prezenta ultimul tip de locuință adâncită, trebuie să amintim faptul că Eva Lenneis se îndoiește de existența unor astfel de construcții în cultura ceramicii liniare din Moldova (Lenneis 2005, 55-59). Cercetătoarea vinează la lipsa urmelor de pari de la locuințele lungi tipice, de degradarea ulterioară a terenurilor, de afectarea ruinelor de către construcțiile ulterioare [și nu în ultimul rând de maniera de cercetare, pe mici suprafețe].

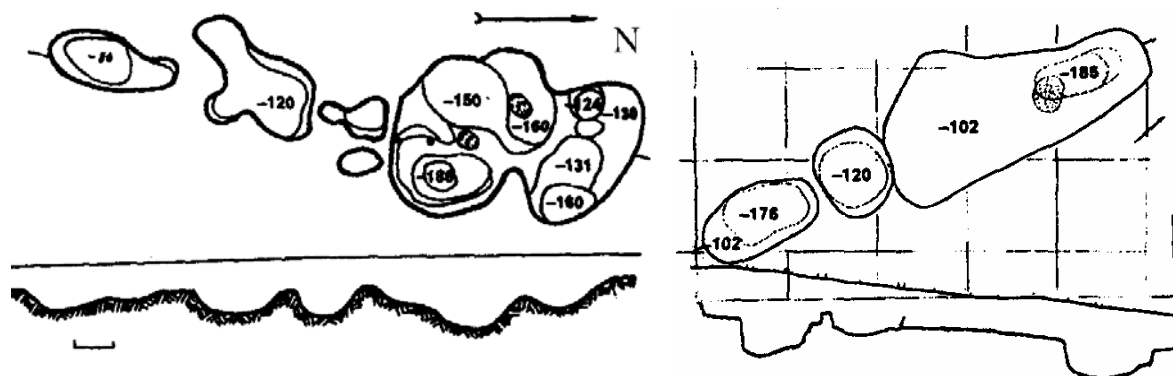

Fig. IIIh.13. Bordei „tip 2” după Larina: a) Florești I; b) Durlești I

Pentru a-și susține punctul de vedere, autoarea prezintă o reconstrucție a locuințelor liniare de la Florești I, Fig. IIIh.6 pe care o compară cu situația din așezările de la Neckenmarkt, Fig. IIIh.9 și respectiv Mold Basse, unde de asemenea gropile de stâlpi s-au păstrat în mică măsură, dar cercetările s-au făcut pe suprafețe foarte mari, ceea ce a oferit o altă perspectivă asupra locuirii (Lenneis 2005, fig. 4-6). Situații similare apar și în Germania, puse în evidență de săpăturile de salvare (Stäuble 2002; 2005; Cladders, Stäuble 2003; Nebelsick et alii 2004).

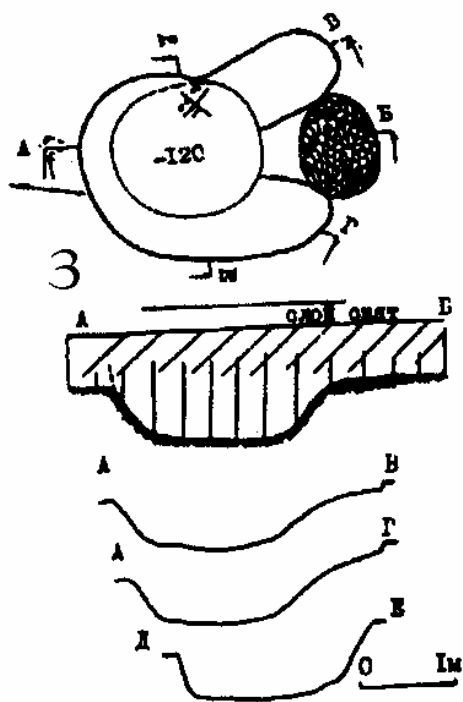

Fig. IIIh.14. Dânceni I, complex I, „bordei” cu vatră, după Larina

de pari (Šiška 1993, 348).

Suntem de acord cu cea mai mare parte a argumentelor prezentate de Eva Lenneis, dar documentarea pe care am întreprins-o pentru realizarea lucrării de față, ne determină să admitem prezența pentru cele mai multe culturi a mai multor maniere de construcție a locuințelor. Deci, implicit considerăm că ar putea exista și locuințe adâncite, legate de tradiția Star.evo-Criș. Prezența acestui gen de locuințe s-ar datora după unii autori și poziției periferice a arealului geografic în discuție (Nestor et alii 1951, 21; Ursulescu 1984-1985, 98; 1998, 13).

De altfel, complexe de locuire în gropi, uneori cu urme de vetre în interior s-au constatat și în grupul Szatmár (interpretate drept locuințe provizorii sau cu funcție economică: Kalicz 1993, 294), iar în Slovacia orientală, în grupul Bükk sunt atestate locuințe adâncite, cu pereți din structuri

Mai mult, locuin]ele culturii ceramicii liniare din Transdanubia similare celor din Europa occidental\, con]in în interior, ca o caracteristic\ local\, gropi de diferite forme, ce nu comunic\ între ele (Kalicz 1993, 299).

Nu este mai pu]in adev\rat c\ unele gropi circulare cu sec]iune triunghiular\, au fost folosite ca silozuri în unele a[ez\ri din grupul Āeliezovce, în Slovacia de vest (Pavuk 1993, 364). O func]ionalitate identic\ a fost atribuit\ [i unor gropi (ce con]ineau în interior gropi mai mici, unele poate de la parii acoperi[ului) aflate în preajma unor locuin]e liniar ceramice din Belgia, provincia Brabant; tot aici pentru alte gropi s-a presupus c\ au putut folosi drept cuptoare (Lodewijckx 1990, 107, fig. 4-5).

Men]ionarea acestor situa]ii atrage înc\ o dat\ aten]ia asupra sistemului de s\pare (în nici un caz pe viitor cu sec]iuni [i suprafe]e mici!!!) [i a interpret\rii corecte a complexelor descoperite. Ca sa fim foarte corec]i, amintim faptul c\ majoritatea lucr\rilor men]ionate aici au o oarecare vechime, singurele mai noi [i cu o alt\ viziune asupra complexelor sunt cele datorate E. Lenneis, care pe baza cercet\rilor de mare anvergur\, are o alt\ percep]ie [i credem noi [i cea mai corect\.

Locuin]e adâncite, rectangulare cu pari. O singur\ construc]ie adâncit\ de acest tip, Locuin]a 2 este amintit\ la Mihoveni. Pere]ii erau s\pa]i cu o înclinare u[oar\ spre interior; urmele parilor de la ace[tia, cu un diametru de 5 cm au ap\rut de-a lungul pere]ilor. Podina era realizat\ din lut b\tut, iar în partea de nord existau urme certe c\ focul fusese f\cut direct pe podea, ca la Tarskoe (Ursulescu 1998,14; 2000, 221-236).

Dimensiunile „semibordeiilor” se încadreaz\ între 10 [i 45 m² (Marinescu-Bîlcu 1981, 8; Larina 1994, 52; 1999, 29-49; Ursulescu 2000, 268); cele mai multe sunt de form\ oval\.

În ceea ce prive[te modul de construc]ie al acestor complexe, el coincide în mic\ m\sur\ cu cel descris pentru locuin]ele de acela[i tip din arealul Star.Āvo-Cri[. Pentru partea exterioar\ a acestor construc]ii, se men]ioneaz\ întotdeauna în descoperiri resturi de chirpici sub]iri. Se presupune c\ pere]ii erau construi]i mai ales dintr-o structur\ lemnoas\, peste care se aplica o lipitur\ sub]ire de lut (Larina 1994, 52).

Amenaj\ri exterioare

În mai multe cazuri, în interiorul acestor semibordeie sunt men]ionate, trepte, gropi, cuptoare [i vetre. Din p\cate, cei mai mul]i autori au acordat un spa]iu infim acestor amenaj\ri, încât nu putem prezenta prea multe date cu privire la acest aspect.

Unele vetre erau amenajate pe un strat de pietre (Larina 1999, 40). Atrage aten]ia cuptorul din complexul 86, de la D\nceni I, Fig. IIIh.12b, construit pe o suprafa]\ în form\ de potcoav\, de 1,61 x 0,90 m; bolta [i pere]ii erau lipi]i cu un strat de argil\, gros de 10-15 cm; cuptorul era înalt de 45 cm [i avea gura îndreptat\ spre interiorul construc]iei; pere]ii erau u[or înclina]i spre interior (Larina 1999, 37, fig. 26).

Asemenea cuptoare sunt cunoscute în sta]iuni liniare timpurii cum este cea de la Neckenmarkt (Lenneis et alii 2001, 384, fig. 95), cuptorul de aici era de asemenea construit într-o groap\ aflat\ între dou\ locuin]e. Dar asemenea cuptor poate func]iona [i în bordei cum este cazul în cultura Star.Āvo-Cri[, la Moldova Veche (mai sus, Fig. II.37).

Locuin]ele de suprafa]\

Dup\ cercet\riile reduse cu privire la aceast\ cultur\ [i dup\ problemele pe care le ridic\ multe din complexe descoperite (bordeie, semibordeie) trebuie s\ privim critic [i presupunerile privind raporturile dintre locuin]ele ad\ncite (presupuse preponderente) [i cele de suprafa]\ (ultimele ar reprezenta \n Basarabia doar circa 5%: Larina 1994, 53). Sunt men]ionate colibe [i locuin]e de suprafa]\ propriu-zise.

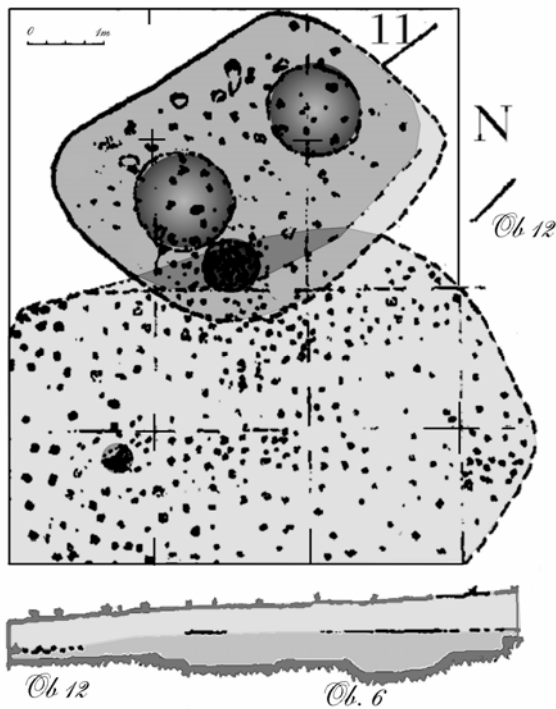
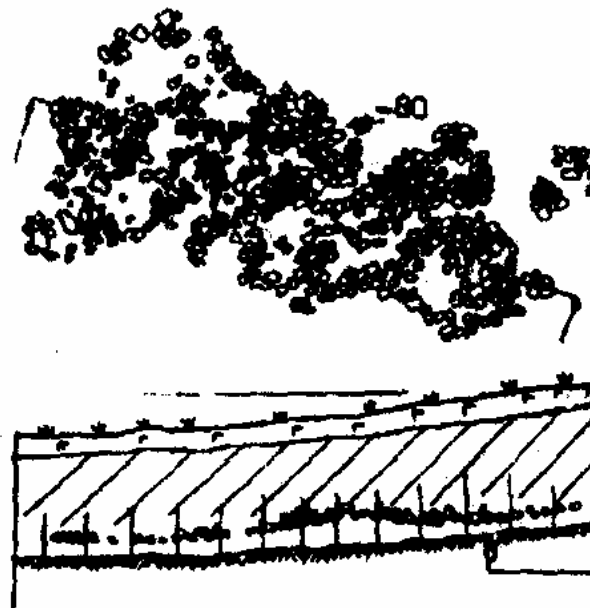

Fig. IIIh.15. Locuin]e de suprafa]\; a) Durle]ti I, b) D\nceni I, dup\ Larina

a fi vorba de fapt de dou\ locuin]e, ce se suprapun par]ial, una din ele av\nd \n interior dou\ gropi sau, poate este o construc]ie [i o anex\.

Pentru *colibele* de la Gl\v\ne]tii Vechi, Traian Dealul F\nt\nilor, Isaiia [i Mihoveni, nu s-a publicat nici un plan. Cea de la Gl\v\ne]tii Vechi era construit\ din pari [i \npletitur\ de nuiete [i acoperit\ cu lut [i pleav\ (Nestor et alii 1951, 53-55; Com]a 1969, 228; Marinescu-Bilcu 1981, 12). Coliba de la Traian Dealul F\nt\nilor, oval\ de 72 m² (12 x 6 m) se apreciaz\ c\ a fost construit\ din ma-teriale u[oare (Marinescu-Bilcu 1981, 12), cea de la Isaiia (L4) era mai mic\ doar 9,45 m² (3,5 x 2,7 m; deranjat\ de o groap\ Precucuteni: Ursulescu et alii 2002a, 161), iar cea de la Mihoveni era [i mai mic\, 8-9 m² (L1), dar avea \n partea de N o vatr\ (Ursulescu 2000, 222).

Locuin]ele de suprafa]\ propriu-zise sunt de form\ dreptunghiular\, cu dimensiuni variabile [i se presupune c\ aveau o structur\ de rezisten]\ din pari [i nuiete (Larina 1994).

\ncerc\nd s\ sintetiz\m datele existente, consider\m c\ se deta]eaz\ urm\toarele variante:

1) Locuin]e de form\ aproximativ dreptunghiular\ (dup\ r\sp\ndirea materialelor), cu marginile u[or rotunjite. La Durle]ti I, \n Basarabia au ap\rut astfel de locuin]e (Larina 1999, 39, fig. 29/1). Dup\ desenul publicat (Fig. IIIh.15a) pare

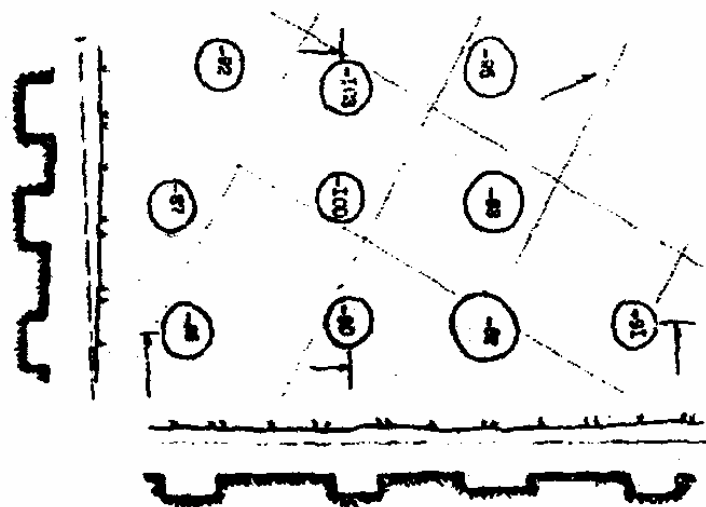

Fig. IIIh.16a. Durluți I, locuință de suprafață cu gropi de pari, după Larina

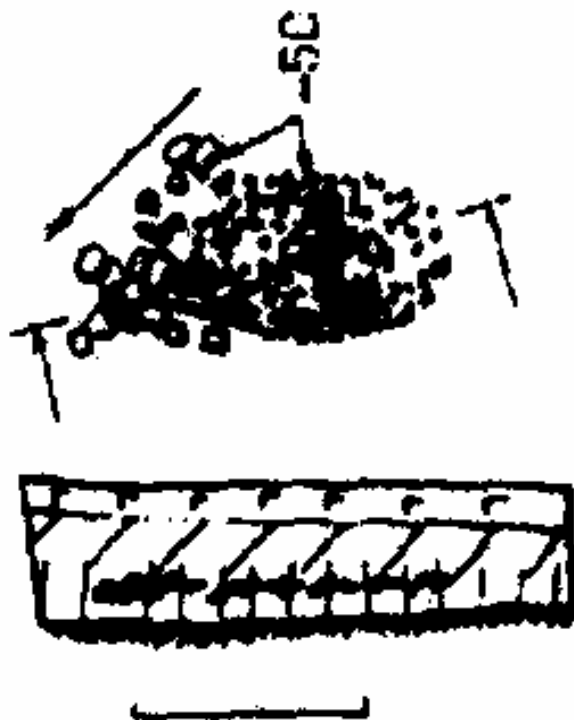

Fig. IIIh.16b. Dănceni I, complex cu podea de lut ars, după Larina

2) Locuințe de formă aproximativ dreptunghiulară, cu marginile ușor rotunjite și cu patru gropi de pari. Până acum este menționată o singură locuință de acest tip, la Rogojeni II (Fig. IIIh. 17b) cu o suprafață de 14 x 8 m (112 m²), (Larina 1999, 39, fig. 22, după Macarovici 1974, 41).

3) Locuințe de formă aproximativ dreptunghiulară, cu podea din bucăți mari de argilă arsă. L 69 de la Dănceni I se încadrează în această categorie (Fig. IIIh.15b), cu o suprafață de 8,42 m² (5,15 x 1,6 m). În interior au fost descoperite două vase mari ce aveau un volum de peste 20 l, în care s-ar fi putut păstra cerealele (Larina 1999, 1999, 39, fig. 29/3).

4) Locuin]e lungi cu [iruri de pari, tipice acestei culturi, specifice arealului central european: a fost par]ial cercetat\ o singur\ locuin]\ de acest tip la Durl[ti I (Fig. IIIh.16a), L 20, de 21,3 m² (4,24 x 5,22 m), orientat\ sud-est – sud-vest. Cele 10 gropi de pari aveau un diametru între 50-75 cm, fiind dispuse la o distan]\ de 1-1,75 m una de alta (Larina 1999, 39, fig. 29/2).

A[a cum am ar\tat mai sus ar putea s\ fi fost mai multe locuin]e de acest tip, dar condi]iile obiective sau subiective au împiedicat identificarea unui num\r mai mare de complexe de acest tip. Ca analogii pentru această construc]ie, pe care o interpreteaz\ drept hambar, O. Larina indic\ descoperirile de la Köln-Lindenthal (Larina 1999, 39), în timp ce Eva Lenneis consider\ c\ ea reflect\ tipul clasic liniar ceramic (Lenneis 2005, 59; vezi [i Lenneis, Lüning 2001, fig. 20-29, 70, 72, 74, 76-77, 120, locuin]a H4, par]ial H2-H3 [. a. de la Strögen).

Amenaj\ri interioare în locuin]e. Date în leg\tur\ cu amenajarea interiorului sunt relativ pu]ine pentru categoriile de locuin]e men]ionate [i ele ilustreaz\ mai cu seam\ sistemul de înc\lzire [i pentru g\tit atunci când este vorba de gropi sau vetre exterioare.

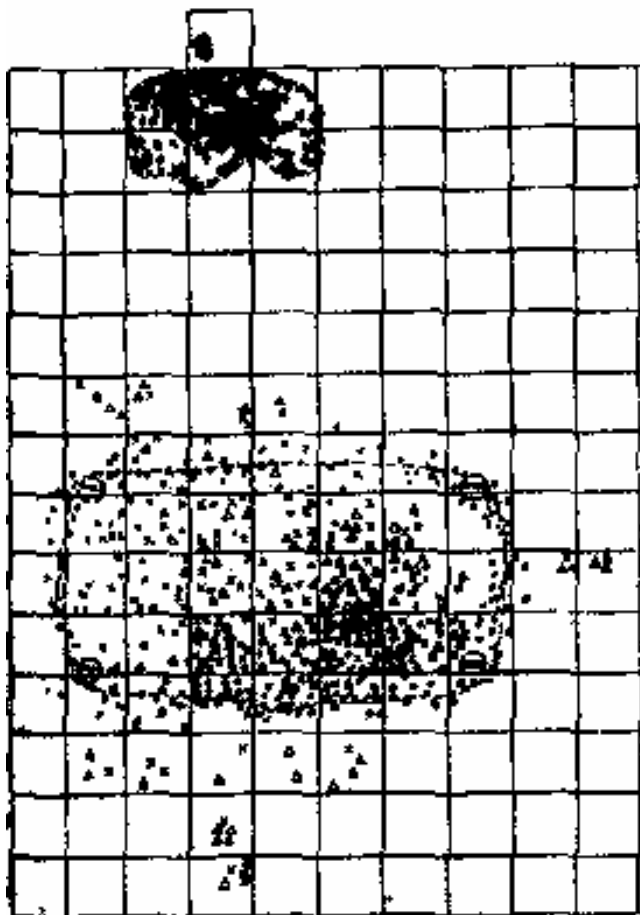

Fig. IIIh.17. Rogojeni II, locuin]\ de suprafa]\ cu gropi de st\lpi în cele 4 col]uri, dup\ Larina

la Gl\v\ne[ti Vechi [i Mihoveni (Ursulescu 2000, 267) [i - de[i nu sunt men]ionate ca atare, ateliere de prelucrare a silexului - au existat la }âra II [i Flore[ti I, pe R\ut.

Se întâlnesc atât *vetre* dispuse în centrul gropilor, cât [i în col]uri, mai ales în cel de sud sau sud-est. Ele erau construite direct pe p\mânt sau uneori se prezint\ sub forma unei alveol\ri, constând din pietre de gresie [i ceramic\ (Ursulescu 2000, 222). La Nezvisko sunt men]ionate dou\ platforme din lut ars, una lâng\ vatra situat\ în mijlocul înc\perii, iar cea de a doua, mai mare, de 2,20 x 2,20 m, a fost folosit\ pentru m\cinarea boabelor (Černyš 1965, 264: apud Marinescu-Bîlcu 1981, 13). Apari]ia acestor platforme, în cazul în care complexele chiar apar]in culturii ceramicii liniare, S. Marinescu-Bîlcu o leag\ de posibile influen]e Precucuteni I (Marinescu-Bîlcu 1981, 13).

Ateliere

Ateliere de prelucrare a uneltelor din piatr\ [lefuit\ au fost descoperite

Amenajări exterioare. Ca urmare a cercetărilor mai ample din Basarabia, în unele așezări, în spațiile dintre locuințe, au fost descoperite vetre în aer liber, folosite probabil în anotimpul cîlduros, plasate în gropi de formă ovală, ca și construcții gospodărești semiadâncite, un fel de "hambare", utilizate pentru depozitarea unor produse (Larina 1994a, 53). Alături de locuințele de suprafață cu podea de lut ars, menționăm și existența unor complexe de mici dimensiuni, cu astfel de podea, fără substrucție lemnoasă. Astfel de construcții, Fig. IIIh.16b, au fost descoperite la Dânceni I, unele având 1,09 x 0,90 m sau 0,50 x 0,70 m (Larina 1999, 39, fig. 29/4).

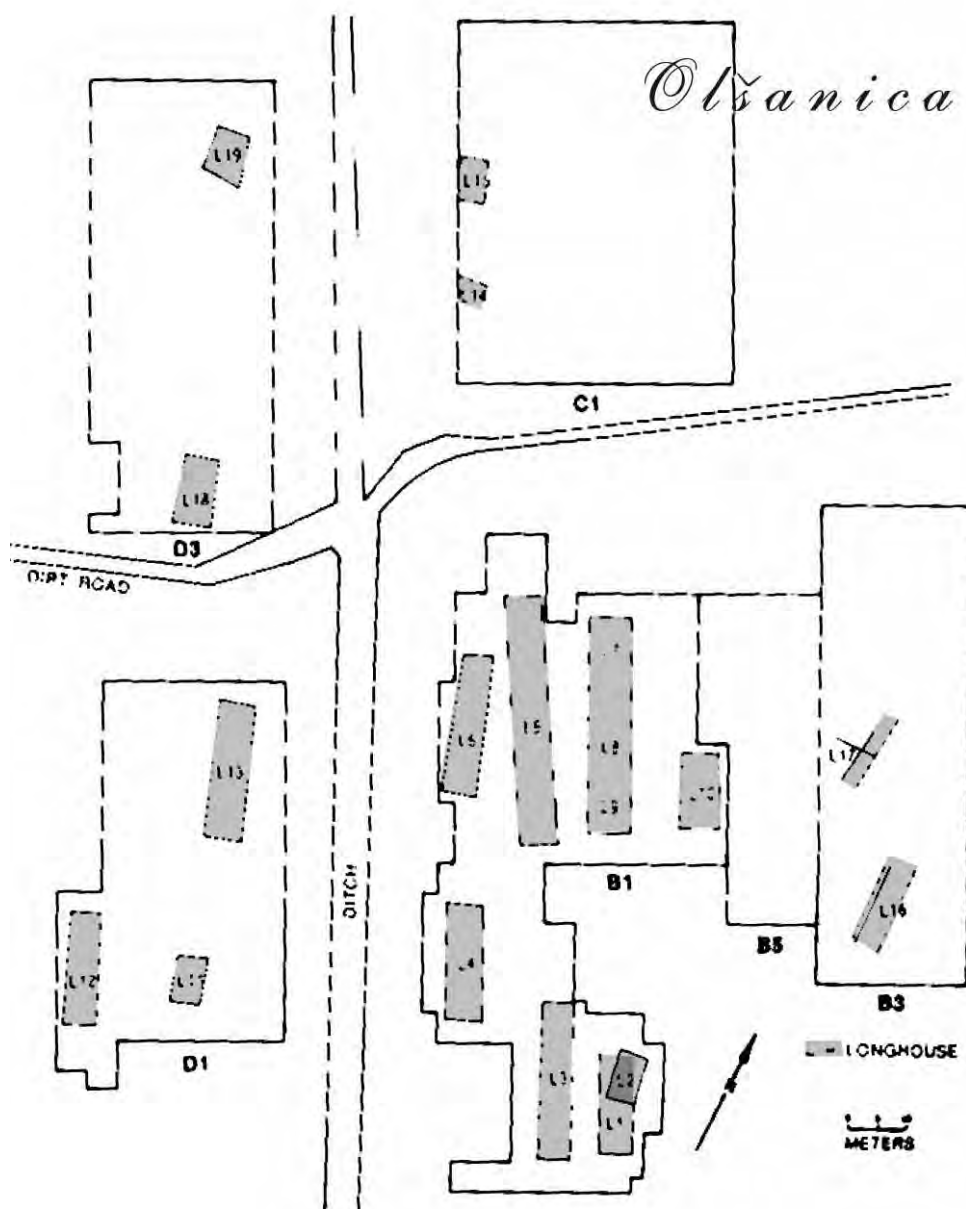

Fig. IIIh.18. Planuri de locuințe de la Olșanica, după Milisauskas